

NAŞİRİN POEZİYASI BU GÜN

Şəfiqə Abdullayeva,
AMEA M.Füzuli adına Əlyazmalar Institutunun "Beynəlxalq əlaqələr" şöbəsinin elmi işçisi
E-mail: shayiq.153@mail.ru

XIX əsrdə Naşir adlı şair yaşamış və ədəbi fəaliyyəti ilə tanınmışdır. Lakin heç bir mənbələrdə adı getmədiyi üçün haqqında geniş məlumat toplanmayıb. Biz də bu şairin azsayılı şeirlərini oxucuya təqdim etməyi lazım bildik. Onun hər misrası xalqı üçün çırpınan qəlbinin səsinə çatdırır.

Naşirin şeirləri verilmiş əlyazmanın qısa təsvirini bir də təqdim edirik:

B-8007/11888 şifrlı əlyazma-topludur. Əlyazma eyni xətlə yazılıb. Kitabda "1927-ci ildə Molla Məhəmməd Xəlil Hacı Əfəndi vəfat etdi" sözləri yazılıb; "h.1319/m.1901-ci il – Əmanəti-Hacı Əfəndi" yazılmasına əsasən bu toplunun ona aidliyi ehtimal edilir. Naşir bu topluda verilmiş "Mübarizə", "Nəyə lazım", "Xitab", "it hürər, kərvan keçər" şeirlərində erməni və ruslara bəzi etirazlarını bildirir. Əsərlər ictimai-siyasi məzmunludur.

XIX əsrdə qələmə alınmış yazılarda, üstündən 1300 il keçmiş Əbu Cəhl inadi, qərəzi, düşmənciliyi lənətlə yad olunur. Naşirin dünyə xalqları arasına səpələn nifaq, ayırı-seçkilik, təfriqə toxumlarının cücərməsi zəminində hər zaman təkrarlanan qırğınları (hazırda yer üzündə gedən siyasi oyunlar) yerli-yerində təsviri bu gün də aktuallığını qoruyub saxlayır.

Şair müəllimlərdən Molla Nümanın adını çəkir, xalqı cəhəlt girdabına sürükləyənlərə, mütərəqqi elmlərdən üz döndərənlərə qarşı çıxır, onları tənqid edərək "Bu şəxslərin nə maarif, nə rüumuzatı-kitab" bildiyini, həm məscidə, həm də məarifə mədəni-məbədəbəs dediklərini yazır. Naşir mollaların nə şərəyə, "nə küsürati-hesab" bildiklərindən təəssüflənir, qarınları üçün hər məsləki qurban verdiklərindən gileylənir. "Odur ki əhli-ürfənə bu halı yarasdırmadığını, maskalanmış suççu çoq molla müəllimlərin inqilab pərdəsini niqab kimi üzələrinə çəkdiklərini" bildirir. Mollaxanada əmmaliq, vaizlik, məktəbdə isə müəllimlik edənlərə "bunlardan adama dost olmaz, molladan dönmə müəllimlər silinməlidir" şəklində etiraz edir, "bunlar məarif qarmaqlayırlar" deyə şikayətlənir. Bu barədə "Şəki fa" la qəzeti "əhli-ürfən bu ədəbsizliyə cavab verməzmi?" sualını ünvanlayır. Naşir isə doğru olaraq özünə müraciət edərək "başarıyyət öz eybini görmür" yazır:

Naşir, öz eybini gör, başqasına etmə təkrir,
Eybini görəsə başər, digərinə etməz itab (məzəmmət)
(1, 224a-225a) – deyə sızıltı ilə yandırdığı büruzə verir.

İkinci şeirində isə "bu dayırman अगर densiz qalsa da, sən dövr et"

söyləyir, molla müəllimlərlə "necə sünni, şiasən – dinli və dinsiz?" –deyə hayqırır, atılan sözlərin çəkilan əziyyətləri zay edəcəyini, rahat yaşayışın məhv olacağını, xalqın qarşısında şeytan kimi hər fitnədə ustadlığını, bu səpələn toxumun, rəzalətin xalqın içində gögərəcəyini əminliyini nifrətlə bildirir, onu lənətləyir, "qoyma dünyada bir adi müsəlman qalsın" deyib fikrini belə bitirir:

Zər qədrini Naşir ilə çəkdir dəxi zərgər,
Sərrafı qanar qədrini xalis ola gövhər (225b-227b).
Aşağıda getmiş bu misralara diqqət yetirsək, şair güclü qələmi ilə elmə, insanlığa hörmət qoyulmadığını belə təsvir etmişdir:
Nadana cavahir olma, qismət nəyə lazım,
Əlfazi ədib kəlməyi-hikmət nəyə lazım (225b-227b).

Bu Mühəmməd Müstafa hər dərdlərə olmuş əlac,
Çünkü Quran haq kəlamıdır, ona yoqdur zəval (1, 10a-13b).

Gör bizim peyğəmbərimiz necə dövrən eyləmiş,
Kəndi atvar ilə düşmənləri heyran eyləmiş,
Zalim təbəqə ədalətiylə pərişan eyləmiş (1, 10a-13b).

Şeirin transfoneliterasiyası şairin öz dilində yazıldığı kimi veriləcəkdir. Bizə belə gəlir ki, burada bəzi misralarda katib səhvləri özünü büruzə verir. Yazının bəzi yerlərində uyğunsuzluqla qarşılaşırıq. Naşirin aşağıdakı qəzalları B-8007ş.ə. (1, 224a-225a) (5b-227b) (1, 10a-13b) vərəqindən götürüldü.

Şair haqqında "Naşir əlyazma qaynağında" adlı məqalədə ətraflı məlumat verdiyimiz üçün bu saydakı məqalədə yalnız şeirlərinin dərci məqsəduyğun sayıldı.

Xitab

*Elm, ürfən ilə insana qarək hüsn xitab,
Mərifətsiz bulamüz xalqı-cəhan rahi-səvab.*

*Mərifət, məniyi-ürfən, məarif, məktəb,
Cəykilür gül vərəqi elm məariflə güləb.*

*Əhli-fəzlin dəxi meyxanası məktəb olmuş,
Saqıyan ali müəllimlər fənnunatı şərəb.*

*Şu şərəbi azacıq nuş eylə, məst olma, könül,
Qana-qana meyi meyxanədə içməkdə səvab.
Saqılar həm meya, həm meykədiyə arif ola,
Yoqsə, bi şöbeyi-qövrəylə müəllim əlqab.*

*Var bizim şimdi müəllimlərimiz Molla Nüma,
Nə məarif bilirlər, nə rüumuzatı-kitab.*

*Bir yarım mədrəsədə bir balaca məktəbdə,
Gahi məsciddə ibadət, gahi meyxanədə xab.*

*Həm məscidə, məarifə mədəni-məbədəbəs deyirlər,
Nə şərəyə bilirlər, nə küsüratı-hesab.*

*İki xeyrat arasında mütərəddid qaluban,
Etdilər hər kərədə doysə qarınları şərəb.*

*Molladır nisfi-digər nisfi-muəllim naqis,
Həm onu, həm də bunu eylədilər xanə-xərab.*

*Masqalanmış suççu çoq, molla müəllimlər,
Inqilab pərdəsi üzələrinə oldu niqab.*

*Gahi məsciddə əmmaliq ilə, vaizlik ilə,
Gahi məktəbdə, müəllimlik bulmuşlar bab.*

*Baqma, şimdiki vəzaif ilə təlimlərinə,
Hər biri qəzəl olunursa qapacaq bir mehrəb.*

*Mollalıq boyu sərməst oldu təbyətlərinə,
Çıqmaz ol bu müərrüvvətlərinə gər dolsa şərəb.*

*Molla təqlid tiyaturunu baqmaşalı,
İsmati bətnə fūruş ilə ola bilər kəzəb.*

*Pədərin ismati yetənə satılır eyibindir,
O kəsin ki, pozulub nütqəsi, yoqdur ənsəb.*

*Molladan dönmə müəllimləri silmək lazım,
Bunlar, əlbəttə, məarif vuruqlar qülləb.*

*Tərək edüb məsləkini adıdılar ali müstəb,
Nə bu, nə həm, nə ona olmayacaqlar ərəb.*

*Şikam üçün edüb hər məsləki qurban bunlar,
Əhli-ürfənə yaqışmaz ola şunlar əhbəb.*

*"Şəki fa" la qəzeti bir neçəsin etdi bəyan,
Əhli-ürfən bu ədəbsizliyə verməzmi cavab?*

*Naşir, öz eybini gör, başqasına etmə təkrir,
Eybini görəsə başər, digərinə etməz itab.
(1, 224a-225a)*

Nəyə lazım

*Yoldaş, bu müsəlmanda cəmiyyətdə nəyə lazım,
Elmiylə fənnunatə cəmiyyətdə nəyə lazım.*

*Nə mərifət, ürfən, mədəniyyət nəyə lazım,
Ya müttəfiq olmaqla niyyət nəyə lazım.*

*Batsın ədəbimiz, dünyada şöhrət nəyə lazım,
Deyən ilə dəyanət dəxi millət nəyə lazım.*

*Qoy millət hələ firqətçiliyin zurnasını çalsun,
Molla sözi batil imiş o cəngi yönəlsin.*

*Din ilə döğüş sonda bir az qəflətə talsun,
Elmiylə fənnun əhli ayaq altına salsın.*

*Çiq üstünə, sən tapdala, hörmət nəyə lazım,
Ya mərifət, ürfən, mədəniyyət nəyə lazım.*

*Sal təfriqə, sən millətə heç olmıya kinsiz,
At töxmi-ədavət qala ödəkədə kəfənsiz.*

*Dövr et, bu dayırman अगर qalsa da dənsiz,
Molla necə sünni, şiasən, dinli və dinsiz.*

*At sözlərini batsun, əziyyət nəyə lazım,
Rəhat yaşayış, həm mədəniyyət nəyə lazım.*

*Rühban kibi sal təfriqə olsun bir ədavət,
Molla kibi bir neçə kürük ilə dəlalət.*

*Qoyma otura kimsəni yerindəcə rəhət,
Təbliqət apar, yolsuz ola cəmlə cəmət.*

*Boğuşdur, avam millətə ülfət nəyə lazım,
Nə elm, məarif, mədəniyyət nəyə lazım.*

*Yolsuzluğa bu millətə sən eylədin irşad,
Şeytan kibi hər fitnədə sən olmusan ustad.*

*Lənət sənə kim, təfriqəni eylədin irad,
Qatqazda bu fitnə eydəcək millətə bərbad.*

*Lənət gələcəkdir sənə, rəhmet nəyə lazım,
Nifrətlə adın qalmalı xislət nəyə lazım.*

*Bu toxmini etdün, dəxi sən çəkənə xəcalət,
Əlbət gögərər xalqın içində bu rəzalət.*

*Məzhəb sözi daim olur insanlara adət,
Müllətdə gedər təfriqə ta ruzi qiyamət.*

Lənət gərək olsun, rəhmət sana nəyə lazım,
Cəhil qala millət, mədəniyyət nəyə lazım.

İnsan ki deşilsən, nəyə lazımdır ədalət,
Ver zülm, sitəm, xəlqi dəxi qoyma fəraqət.

Xəlvətdə ye dövlət pulunu, eylə xayanət,
Yoğdur dəxi Allah, siza dünyada nədəmət.

Təfriqə düşüb, dağla, millət nəyə lazım,
Qəm çəkimsə, xudasızlara qeyrət nəyə lazım.

Keçmişdə oruc dutmayan olmazdı müsəlman,
Şimdi dutana, sən ediyursan dəxi üşyan.

Ax su anana olma dəxi səngi dirəşkan,
Çör-çöp kibi su üstə gəzib oldun pərişan.

Nüsrət olana etmə küdurət, nəyə lazım,
Peyğəmbər zişanə xüsumət nəyə lazım.

Min üç yüz ili keçdi Əbu Cəhlin inadı,
Şimdi dəxi lənət ilə yad olunur adı.

Yetmədi anını dinə təərüzdə muradı,
Peyğəmbər zişanə məandı deməz hədi.

Ustadın Əbu Cəhl ola, ismət nəyə lazım,
Sal təfriqə, islama cəmiyyət nəyə lazım.

Millət nəyə lazımdı çata elmə, həyata,
Sal təfriqə, ta gədə cəhalətdə məmətə.

Müttəfiq olub çatmıya heç sözlə nicatə,
Molla necə həc işlə zəkətü sovma, salata.

Sən də poz omi, qoyma fəriət nəyə lazım,
Çünki bu müsəlmandə həmiyyət nəyə lazım.

Gördün ki, cəhan əhli soyur, sən dəxi başla,
Qanuna salib məzhəbi dinini daşla.

Bir hiylə işlə var-yoxun alanda işin aşla,
Dolbur cibini bir tərəfindən otu xaşla.

Firqələniş hək gör qala millət nəyə lazım,
Rus, erməni adlansa da, ismət nəyə lazım.

Qaynat, içməz də qar et fitnə qazanı,
Qoyma, qələm alib ələ heç həqqi yazanı.

Keçir başa otursun o yolundan azanı,
Məscidi çevir kilsəyə, maya ramazanı.

Etmə dəxi insaf, mürüvvət nəyə lazım,
Rus, erməni olanda qeyrət nəyə lazım.

Qomsularımız gərçi üləmə çalışurlar,
Elmiylə mübarizə edüb hək alışırlar.

Hər yerdə məarifədə fəkunə sarışırlar,
Nə dinə, nə dinsizlikə onlar qarışırlar.

Onlarda gərək, bizlərsə ismət nəyə lazım,
Kor qala bu millət, mədəniyyət nəyə lazım.

Onlara da gərəkdir mədəniyyət ki, gücəlsun,
Həb elm fəkun, mərifət, ürfənə yonəlsun.

Millət sözüən at, qoy o, Avropada qalsun,
Et cəngi-cüdəl, qoy hamını qəflətdə qalsın.

Çək başuva da yorğanını, qeyrət nəyə lazım,
Sal firqə, boğuşdur, mədəniyyət nəyə lazım.

Düşdün, a gözüm, sən dəxi bir idrak xanəyə,
Dinlilərə, dinsizlərə gal eylə həvalə.

Elm işlə həməldən qalalar cümləsi dələ,
Qoy gədə ümumiyyət ilə həpsi zəvalə.

Qovğada keçər ömrümüz, ülfət nəyə lazım,
Qardaş, dəxi qardaşa məhəbbət nəyə lazım.

Sən də o Əbu Cəhl kibi etmədün iman,
Əyməgdi muradın bu milləti viran.

Onda o idi, bunda da sən ol biza şeytan,
Qoyma ki, qala dünyada bir adı müsəlman.

Sən də o kibi söylə, fəriət nəyə lazım,
İslamda bu gün ali həmiyyət nəyə lazım.

Küfar qüreyşiş eylədilər hək anı inkar,
Məcnun dedilər, sözlərini etməyüb iqrar.

O anda ki, o, tazəcə verməkdə idi bar,
Şimdi yıqamazsız kibi minlər ilə fərrar.

Çək başuva yorğanını, zəhmət nəyə lazım,
Get, yuxula, hələ xəlqə əziyyət nəyə lazım.

Düşman idi hək vəqt səadətdə ki, küffar,
Etməgdi ədavətlərini cümləsi izhar.

Bir şey yapamadılar anın nəsir kim var,
Tələ dəxi olmuşdur ona nüsrət ilə yar.

Bəşdir, bu qədər etmə küdurət, nəyə lazım,
Nüsrət olana bir də xüsumət nəyə lazım.

Sevməz günəşin nurini heç ağrılı gözələr,
Qaralmasını daim anın şəbpərə gözələr.

Bu ana kibi çox atılıbdır yonə sözlər,
Boyunturuqa girmədi heç harun o közlər.

Vur sallaxı, süz, sallaxa xörmət nəyə lazım,
Şəbpərə günəş görməz, əziyyət nəyə lazım.

Ay nuruni heç görmiyəcək kor olan insan
Kim, oldu məşavi ona zülmət işlə nuran.

Yəq fəidəsi, aləm əgər gər olsa çiraqban,
Səfrəviyə bədən dəxi tədli gəlür ayran.

Xəstə olana tədlicə nəmət nəyə lazım,
Bal ilə yapılmış dəxi şərbət nəyə lazım.

Xurma ki, nə tədliyədir, anı anlamaz heç xəz,
Arpa-saman övlədir ona, yoqsə ki, gövhər.

Zər qədrini Naşir ilə çəkdir dəxi zərgər,
Sərrafi qanar qədrini, xalis ola gövhər.

Nadana cəvahir olma, qismət nəyə lazım,
Əlfəzi ədiş kəlmeyi-hikmət nəyə lazım.

(225b-227b)

İt hürər, kərvan keçər.

Əlimizdə var bizim qüvvətli sünnimiz bir əsə,
Qəm degil düşmənimiz olsa cəhəndə ləşdə.
Oldu cün Quran kibi qanunumuz qövlü-xudə,
Nəşiri dər kim, anın ruhi Məhəmməd Müstəfa.
Şimdi söylə, nur anın həqqində çox sur nə səzə,
Əhli-fəzlin hər zaman bəd xəhləri nəlan kim,
Nə deyürlər qoy desünlər, "it hürər, kərvan keçər".

Olmuşuq biz əhli-Quran, bulmuşuq rah səvab,
Dərəcə olubdur qəlib ruhaniyyət cün bu kitab.
Yazılıb çərnül-qələm ilə, qəlib müstətab,
Olmuş hək minkirlərə Quran təmamilə əzab.

Değil ruz anıdır anını həmilərinə bir hesab,
Nəşazə söz əhlinə edər rəcuhi hər an keçər,
Nə deyürlər qoy desünlər, "it hürər, kərvan keçər".

Rəhmət la əlləmin olmuş rəsul kainat,
Gəldi dünyaya əlməndə zahir oldu möcüzat.
Şəmi nurundan mənkəvər vələdi cümlə mükünət,
Bulmaz heç minkir olan andan hidayət, nə həyat.
Əldi nurundan ziya hək əhli iman qatbəqat
Kim, həşud bəd söyləməkdə kəndinə xəşran keçər,
Nə deyürlər qoy desünlər, "it hürər, kərvan keçər".

Böylə bir peyğəmbəri inkar edənlərdir xəbis,
Həm anın səvdiqlərin əzar edənlərdir xəbis.
Hər zaman ümmətini xəvar edənlərdir xəbis
Kim, əddüvə ilə anına rəftar edənlərdir xəbis,
Nəşaz sözləri ilə güftar edənlərdir xəbis,
Söyləyənlər hər zaman məbhut sərkərdən keçər,
Nə deyürlər qoy desünlər, "it hürər, kərvan keçər".

Bu Məhəmməd Müstəfa hər dərəcə olmuş əlac
Kim, anıneyi-qanun fər əyidir bu ümmətdə sərac.
Çəkəm Quran ümmətini başına qoyuldu tac,
Qaldırıldı əhli imandan təmama ehtiyac.
Əhli təşdiq imtiqad işlə bulur andan rəvac,
Minkir anı hər zaman bəd söyləyüb bədən keçər,
Nə deyürlər qoy desünlər, "it hürər, kərvan keçər".

Gəldi bu peyğəmbər zişan, cəhan buldu fəlah,
Doğdu iman əhlinə bir fəxir, bir nuri səbah.
Bu Məhəmməd Müstəfadır kim, olubdur zəval cinah,
Bulmuş mürdəşür anın qədimindən cinah.
Oldu ruhaniyyət sərdar həm rusə mərah,
Gərçi həqqində anın çox gəzib eylə böhtan,
Nə deyürlər qoy desünlər, "it hürər, kərvan keçər".

Verdülər əşhəbələri anın kəlamıyyəti-səmax,
Buldular iman ilə ələmi-tədənən irtisax.
Bircə zərrə məşəkindən etmədülər nəşax,
Olmamışdır anın içində kitabı-İnfəşax.
Oldu Quran ilə ədyan kitab hək irtisax,
Yağma müşfidləri surətine sözləri yalan keçər,
Nə deyürlər qoy desünlər, "it hürər, kərvan keçər".

Bu Məhəmməd Müstəfadır kim, cəhəndə qoydu ad,
Eylədi küffar ilə, zalimlər ilə həm cinad.
Zalimi təməkkil edüb cün qıldı məzlumları şad
Kim, vəsətətə anın buldu məbudkəzi əbad.
Qıldular həqqə ibadət, etdülər həm anı yad,
Danışur bəd xəhlər hər sözləri düşməni-keçər,
Nə deyürlər qoy desünlər, "it hürər, kərvan keçər".

*Hangi peyğəmbərdir ol kim oldu asfari-ləziz,
O, Mühəmməd Müstafadır, oldu kiftari-ləziz.
Hər amin övlad əshabi'si insari-ləziz,
Hər birinin digər ilə oldu rəftari-ləziz.
Bunların hər bir zamanda olmuş əzkarı-ləziz,
Şunlara xain kəlam sözlərsə bərhan keçər.
Nə deyürlər qoy desünlər, "it hürər, kərvan keçər".*

*Bir peyğəmbərdir kim, olmuş cəhəndə namdar,
Kəndi ümmüdəmi fəqət olmuş fəqihi ələmdar.
Məcəzət ilə Xüdədan aldı ələm ilə şümar,
Buldu əsrarını bu mülki cəhəndə hər nə var.
Nüsrət mövlə amı etmiş həmişə bəxtiyar,
Nasəz əbrü kimsəmi söylər kəndinə xəzlən keçər,
Nə deyürlər qoy desünlər, "it hürər, kərvan keçər".*

*Var bizim çün dinimizdə böylə bir sərdarımız,
Xırsız olsa həb cəhəmi nəf okunmaz varımız.
Zorlu düşmənlə ilə heç kəməzəmiz bizim, iqrarımız,
Çünki Quran ilə möhkəmdir bizim əsarımız.
Höküm Quran iflədir hər an bizim gəftarmız,
Deyil ruz ar amlar anını həqqində çox gıryan keçər,
Bu məsəldir ki, demürlər: "it hürər, kərvan keçər".*

*Olmuşuq ruhani biz var dəstəməzədə ittəması,
Dinimizdə qorqu yoq, Quran kibi var bir əsası.
Əkərəyyətli inanmışdır ona olar dənəsi,
Çün inat yeməyənlərin qəlbə qaralmış dütüdə pası.
Səməri qövmi kibi layiq deməkədir ləməsəsi,
Bunların öz sözləri, özlərinə mizən keçər,
Nə deyürlər qoy desünlər, "it hürər, kərvan keçər".*

*Gör bizim peyğəmbərimiz necə dərindən eyləmiş,
Kəndi ətvar ilə düşmənləri heyran eyləmiş.
Zəlim təbəqə ədalətliyə pərişan eyləmiş,
Əhli zülmünəyi-zülmünü xaki işlə yəksan eyləmiş.
Dəğidub hər yerdə istibdəni viran eyləmiş,
Deyil ruz arandırlar anın yanında böylə bi şən keçər,
Nə deyürlər qoy desünlər, "it hürər, kərvan keçər".*

*Peyğəmbərdir şü etmiş nabi bərətədən xəlis,
Nur iman ilə etmiş küfr zülmətdən xəlis.
Eyləmiş məzlumları zəlim həqarətdən,
Kəndi ilə ayılma irsədini zəlalətdən xəlis.
Əhli təsdiqi tamən həvli-qiyamətdən xəlis,
Gərçi intihər əhli inkarın hər tığıyan keçər,
Nə deyürlər qoy desünlər, "it hürər, kərvan keçər".*

*Bu Mühəmməd Müstəfa hər sözü bir həndan əvəzi,
Mərkəməti ələləmin rəhməti şəndən əvəzi.
Qurban olsun cəmmiz, bir böylə sultandır əvəzi,
Qoy təhəlsün qəmmiz, hər şöylə ırsəndən əvəzi.*

*Cəm candan istəmiş, ver cəm candandan əvəzi
Kim, həsvadən bizim əhvalımıza heyran keçər,
Nə deyürlər qoy desünlər, "it hürər, kərvan keçər".*

*Bir peyğəmbərdir anın əhvalı olmuş ehtibat,
Yoq ona ənzal olan Quran çində ehtilat.
Düşünüb ənvər ələmindən rüumuzat büsat,
Etdiği irşad ilə amin yoluna biz irtiyat.
Əhli imanə anın əzkar olmuşdur nişat,
Minkir anın hər sözü ənvər ilə hürman keçər,
Bu məsəldir kim, demürlər: "it hürər, kərvan keçər".*

*Məramımız yoq dinimizdə dində Qurandır hüznüiyat,
Cəmmizdə qorqu yoqdur, cəmə canandır hüznüiyat.
Höküm quran hörməqsə xəlis müşəlməndir hüznüiyat,
Din ilə, Quran ilə imanə sübhəndir hüznüiyat.
Həm kimsə ruh pəki, həm də rəhməndir hüznüiyat
Kim, ona qarşı nə söz söyləsələr hədyən keçər.
Nə deyürlər qoy desünlər, "it hürər, kərvan keçər".*

*Dövr görün peyğəmbər ziyanə etmiş ittəbah,
Şəhdi-şəkar sözlərini eyləmişdir itməh.
Ümti-əsməyi itbəə anın olmuş şucah,
Etdilər qanun şərindən tamənə inxəh,
Oldular əqil və əfalına cümlə itləh.
Şimdi minkirlər anın əsarına hər yan keçər,
Bu məsəldir kim, demürlər: "it hürər, kərvan keçər".*

*Bu, Mühəmməd Müstafadır, itai olmuş üzü ağ,
Oldular hər biri düşmənlər qəlubinə çə dağ.
Bir Məkkədir seçilür andən çə rükətəri ilə sağ,
Lav lədən təköülər ərfən qanadılən bağ.
Mərifət nurisi yaqmışlar çün ərfəndən çırağ,
Çoq fənalar, qıyrtılar hər birisi biryan nəçər,
Nə deyürlər qoy desünlər, "it hürər, kərvan keçər".*

*Bir peyğəmbərdir, şü kim itai olmuşdur əfif
Kim, bərəbərdir, anın şərində qüvvətli, zəif.
Olmuş olar ilə əshabi-cəhən icrə şərif,
Hər biri itaf rəhmən ilə dünyədə itəf.
Həm inanmışlar onu quran olmuşlar hənif,
Deyünlərsə nəzəzə bunlar dəxi ziyan keçər,
Bu məsəldir kim, demürlər: "it hürər, kərvan keçər".*

*Şimdiki həldə bəzər olmuş həqiqətdən uzaq,
Bəzə Quran əhlidir, bəzə şər imandan uzaq.
Kimsə olmuş məzizəb, kimsə olmuş nişaf,
Etmədilər həm rəsulə, həm də Qurana vəşaf.
İftraq əhli olub çün etmədilər ittəşaf.
Əhli əndurun sözü hər həldə bi iman keçər,
Yaxşı bir məsəldir kim: "it hürər, kərvan keçər".*

*Əhli iman olmuşuq, Qurana etdik insanlılık
Kim, bacardıqca o Qurandan bizə infikan.
Etməz hiç minkirlər ilə əhli iman iştirak,
Etəqdəmiş o Qurani rəsulə oldu pak.
İnzallah minkiri, ruhanıyyat edər həlak,
Minkir anın hər zamanda sözləri küfran keçər.
Yaxşı bir məsəldir kim: "it hürər, kərvan keçər".*

*Olmusan ruhani, şən əlgil rəsulədən təsəlli,
Eyləgil şərh Məhəmməd Müstafaya əmtisəli.
Olməgil Quran əlində minkirsə şən qarşı lə,
Çünki Quran həq kəlamıdır, ona yoqdur zəval.
Qarşı dursə olur əzəm büsbütün əhli-kəmal
Kim, ona qarşı qoyanların sözü bi cən keçər,
Nə deyürlər qoy desünlər, "it hürər, kərvan keçər".*

*Böylə bir Allah sözüne qarşı gəlməz bir kəlam,
Lə olur dillər, hüzurunda danışmaz vəssəlam.
Məxbərəti dəər anın bu həlin etmiş qiyam,
Şəhrəti, həm izzəti dütmuş cəhənə gəllətməram.
Əhli ərfən anın hökmün eyləmiş həp iltizam
Kim, fəta sözlər dəyərə dərdi bir dərman keçər,
Yaxşı bir məsəldir kim: "it hürər, kərvan keçər".*

*...Qurani-kəlam Allahdır, olmaz hiç nihan,
Allahı əssalat eyləmişdir anı deyillərdən həman.
Hicrət həqdər, anı kim oquyar rəhmilə lisan,
Hikməti icra etdir, şöyq ilə həp nişfi-cəhan.
Olmuş əhdəmi anın cəri cəhəndə bir zaman,
Həsrəyə hər zəməndə lənət Quran keçər,
Bu məsəldir kim demürlər: "it hürər, kərvan keçər".*

*Dinlə ruhani olubsan, düt həmişə xənsəhəh,
Ruz-şəb Allah şəsilə şəndə qalməşən günəh.
Dütduqun gəldən, əzizim, etmə gal şən iştirəh,
Qorqma düşməndən, çəgür Allahı, hər dəm eylə əh.
Çünki Nəsirədir şənün fərqində böylə padşəh,
Söylənür arınca bu söz bilsə də küfran keçər,
Nə deyürlər qoy desünlər, "it hürər, kərvan keçər".*

*Müqəyyəsən dövrə hiç həqqi çəgürməğdən gəru,
Şən anı təsdiq ilə təqirsən eylə heç bəhərəlu.
Qozulub xənlərə kim, şəndə etmə gəftiku,
Et dəxi şərf nəzərə, gal məşəvədən şöylə hu.
Çünki hədər eyləmiş şəni cəhəndə nəbin ku,
Didi ki, dütməmə qalacaq şənə küfran keçər,
Yaxşı sözdür bu məsəl kim: "it hürər, kərvan keçər".*

*Olmuşam mən bu cəhəndə dərdi-üşşəqsə mübtəla,
Gəldi çün başına əşgin məhəratindən min bəla.
Qəlbimi anın bəlası şilub etmiş incə ləla,
Vərdi zikr Allah tamən ayımsı qəlbə həla,
Çün gəlib məşuqun həqqində mübərək laula.
Nə deyür düşmənlər desün, kəndi şədən ebləşən keçər,
Bu məsəldir kim demürlər: "it hürər, kərvan keçər".*

*Vermişsən nəşəh, ya Rəbb, cəhəndə yaxşı pay,
Bəri iqbalə anı et yaxşı, qollar yana tay.
Ruz məhəzərdə anı şən əhli küfran icrə say,
Etmədinə dünyədə, et yarə əqyasında bay,
Əf edüb cürm xətabəşən anın etməğlə say
Kim, anın həsədlərin cigəri par qan keçər,
Bu məsəldir kim demürlər: "it hürər, kərvan keçər".*

Ədəbiyyat:

1. Molla Məhəmməd Xəlil Hacı əfəndi. Toplu. B-8007/11888 şifrli əlyazma, 1927-ci il, h.1319/m.1901-ci il. AMEA M.Füzuli adına Əl. Açar sözlər: millət, xalq, oyun, məqalə, məlumat, mənbə.

Резюме

В этой статье рассматривается о газели Накама. Даются сведения о газелях и в газели со стихосложением "Мубаризе", "Хитаб", "Нейе лəзим", "Ит хурер, кэрван кечер". А так же выявляются общественно-политические взгляды, имеющие место. Ключевые слова: нация, народ, игра, статья, информация, источник.

Summary

This article deals with Ismayil beg Nakam's ghazals. Such poems as "Mu-barize", "Hitab", "Neye lazim", "it hurer kervan gecher" are given in the article. Po-et's main goal in writing these ghazals is his social-political views and these features are reflected in the article. Key words: Key words: nation, people, game, article, informatik, source.